

**ARCHIDIECEZJALNY KURS
NA CEREMONIARZA W ZGROMADZENIU
LITURGICZNYM**

Skrypt z wykładów

WROCŁAW, A.D. 2021/2022

OBOWIĄZUJE RÓWNIEŻ MATERIAŁ Z KURSU NA LEKTORA!!!

MSZAŁ RZYMSKI

Przy odprawianiu Mszy św. używa się kilku ksiąg: mszału, lekcjonarza, ewangeliarza i księgi modlitw powszechnych. Mszał stanowi główną księgę zawierającą teksty stałe i zmienne Mszy św. oraz przepisy dotyczące Jej sprawowania. Powstanie mszału - takiego jaki dziś znamy było procesem długim i złożonym. W kościele pierwotnym liturgia była sprawowana bez ksiąg, od IV w. zaczęto spisywać modlitwy na osobnych kartach, które później utworzyły tzw. sakramentarze (VII w.). powstały także osobne księgi: lekcjonarze, antyfonarze oraz księgi zawierające przepisy (*rubryki - czyli wypisane kolorem czerwonym uwagi dotyczące sprawowania liturgii*). Kolejnym etapem powstawania mszału było łączenie tych ksiąg ze względów funkcjonalnych w jedną księgę. Powstał wtedy tzw. Mszał pełny (X w.) zawierający wszystkie teksty liturgiczne (czytania, Ewangelie, formularze mszalne, rubryki, modlitwy eucharystyczne). Po Soborze Trydenckim ujednolicono liturgię i wprowadzono jednakowe księgi w całym Kościele. Sobór Watykański II podjął także reformę tej księgi. Wydanie typiczne Mszału, (czyli takie, na którym wzorują się wszystkie tłumaczenia na języki narodowe) zostało ogłoszone dekretem Kongregacji Kultu Bożego w 1975 r. Mszał Rzymski dla diecezji polskich został wydany w 1986 r. Nazywany jest on Mszałem Pawła VI, gdyż za tego właśnie papieża został ogłoszony.

Układ Mszału jest następujący:

1. Wstęp - Ogólne Wprowadzenie do Mszału Rzymskiego
- Wprowadzenie do Kalendarza Rzymskiego
- Kalendarz Rzymski
2. Teksty własne na poszczególne okresy roku kościelnego
3. Teksty stałe
4. Teksty własne o świętych
5. Teksty wspólne o świętych
6. Teksty mszy wotywnych
7. Msze w różnych potrzebach
8. Msze za zmarłych

STRUKTURA MSZY ŚWIĘTEJ OBRZĘDY WSTĘPNE

- Procesja wejścia (introtit)
- Pozdrowienie ołtarza
- Znak krzyża i pozdrowienie ludu
- Wprowadzenie do liturgii dnia
- Akt pokuty
- Aklamacja: *Kyrie (Panie zmiłuj się nad nami)*
- Hymn: *Gloria (Chwała na wysokościach Bogu)*
- Kolekta (Oracja)

LITURGIA SŁOWA

- Czytania biblijne
- Śpiewy responsoryjne
- Ewangelia
- Homilia
- Credo (Wyznanie wiary)
- Modlitwa powszechna

LITURGIA EUCHARYSTYCZNA

- **Przygotowanie darów**

- **MODLITWA EUCHARYSTYCZNA**

- Dialog przed prefacją
- Prefacja
- Sanctus (aklamacja "Święty")
- Postsanctus i Wspomnienie tajemnicy dnia
- Epikleza
- Opowiadanie o ustanowieniu i konsekracja
- Aklamacja po przeistoczeniu
- Anamneza
- Modlitwa ofiarnicza i Modlitwy wstawiennicze
- Doksologia

- **Obrzędy Komunii**

- Modlitwa Pańska
- Embolizm
- Obrzęd pokoju
- Łamanie chleba i zmieszanie postaci
- Komunia św.
- Uwielbienie i modlitwa po Komunii

OBRZĘDY ZAKOŃCZENIA

- *Ogłoszenia*
- Pozdrowienie i błogosławieństwo
- Rozesłanie

1. OBRZĘDY WSTĘPNE

Obrzędy wstępne, rozpoczynające Eucharystię, mają za zadanie zespolenie uczestniczących we wspólnotę, ukazanie ducha dnia - okresu, uzdolnienie wspólnoty do czynnego, świadomego, pełnego i owocnego uczestnictwa w Eucharystii. Mają także przygotować wiernych do odpowiedniego słuchania Słowa Bożego i godnego sprawowania Mszy św. To przygotowanie ma mieć miejsce już w zakrystii. Szczególnym tego wyrazem jest modlitwa "o łaskę skupienia".

Procesja wejścia - Kapłan wraz z asystą winni przejść przynajmniej przez część kościoła, niejako "wyjść od ludu", aby wierni lepiej identyfikowali się z rzeczywistością, dziejącą się w prezbiterium. W uroczystej procesji niesie się krzyż (symbol dzieła zbawienia Chrystusa), świece, kadzidło (znak czci i uwielbienia), Ewangeliarz. Kroczeniu ku ołtarzowi towarzyszy śpiew wspólnoty (wyraźny znak jedności) lub chóru. Gdy nie wykonuje się śpiewu na wejście, należy odrecytować antyfonę umieszczoną w formularzu mszalnym. Czyni to ktoś z wiernych (lektor) lub sam kapłan. Antyfona jest pozostałością tzw. *introitu* - uroczystego śpiewu psalmu na wejście. Z uwagi na trudne melodie i język w ciągu wieków psalm zaczęto skracać, aż obecnie pozostała tylko sama antyfona.

Pozdrowienie ołtarza - cześć ołtarzowi składa kapłan wraz z asystą przez głęboki ukłon, chyba, że w jednej linii z ołtarzem jest tabernakulum - wtedy przykłęka się. Ponadto kapłan wraz z diakonem całują ołtarz (znak Chrystusa i miejsce Jego ofiary). Można także go okadzić - wówczas ma miejsce zasypanie przed okadzeniem. Po oddaniu czci ołtarzowi, kapłan wraz z asystą udaje się do miejsca przewodniczenia. Krzesło dla kapłana powinno być tak usytuowane, aby wszyscy zebrani dobrze go widzieli i słyszeli.

Znak krzyża i pozdrowienie ludu - gdy skończy się śpiew na wejście wszyscy czynią znak krzyża (wyrażając w ten sposób wiarę w dzieło i obecność Trójcy Świętej). Następnie kapłan przez pozdrowienie oznajmia wspólnocie obecność Pana. Przez to pozdrowienie o odpowiedź ludu ukazuje się misterium zgromadzonego Kościoła. W Mszałe jest 5 różnych pozdrowień. Wszystkie są głęboko zakorzenione w Piśmie Świętym. Każda z tych formuł oznajmia zebranej wspólnocie obecność Pana. Kapłan stwierdza tę obecność i życzy jej wszystkim zebranych. Wszystkie formuły mają charakter modlitwy, życzenia i błogosławieństwa. Pozdrowienie kapłana zwiastuje obecność Pana, który poucza, uświęca i zbawia. Bóg Ojciec, przez Chrystusa, w Duchu Świętym obdarza uczestników liturgii swoją odwieczną miłością, łaską wiary, jedności, radości i pokoju. Przez pozdrowienie kapłana i odpowiedź ludu ujawnia się tajemnica zgromadzonego Kościoła. Zgromadzenie liturgiczne jest częścią Kościoła powszechnego. Obecny jest w nim Zbawiciel, który uświęca zebranych, a Ojciec niebieski otrzymuje doskonałą chwałę przez Chrystusa, w Duchu Świętym.

Wprowadzenie do liturgii dnia - po pozdrowieniu ludu kapłan lub komentator może w bardzo zwięzłych słowach wprowadzić wiernych w treść Mszy danego dnia. Nie jest ono konieczne, ale raczej dowolne. Jeżeli już się je stosuje, wtedy trzeba je starannie przemyśleć i przygotować na piśmie.

Akt pokuty - po wezwaniu kapłana: *Uznajmy przed Bogiem, że jesteśmy grzeszni, abyśmy mogli z czystym sercem złożyć Najświętszą Ofiarę*, wszyscy w milczeniu uznają swoją grzeszność. Następnie wszyscy odmawiają spowiedź powszechną (*Confiteor*) - pierwszą formę aktu pokuty, albo następuje dialog: *Zmiłuj się nad nami, Panie ...* (druga forma), albo tzw. tropy - rozbudowane wezwania: *Panie, który ... , zmiłuj się nad nami* (trzecia forma). Kapłan kończy akt pokuty prosząc o odpuszczeniu grzechów. Czwartą formą aktu pokuty jest **aspersja** - pokropienie wodą święconą na pamiątkę chrztu, który także gładzi grzechy. Winna ona mieć miejsce na każdej sumie parafialnej.

Kyrie - (Panie, zmiłuj się nad nami) gdy miał miejsce pierwszy lub drugi akt pokuty, wszyscy wzywają teraz Pana i błagają Go o miłosierdzie. Słowa *Kyrie eleison* są zaczerpnięte ze świata antycznego. Tak witano zwycięskiego wodza powracającego do Rzymu. Naszym wodzem bogatym w miłosierdzie jest sam Chrystus.

Gloria - (Chwała na wysokości Bogu) Jest to jeden z najstarszych (III w.) i czcigodnych hymnów liturgicznych, w którym Kościół zgromadzony w Duchu Świętym wysławia i błaga Ojca i Baranka. Mogą go wykonywać wszyscy lub np. chór, lub też lud na przemian z chórem. Hymn śpiewa się w niedziele, z wyjątkiem czasu Adwentu i Przygotowania Paschalnego, w uroczystości i święta oraz podczas obchodów mających szczególny i bardziej uroczysty charakter.

Kolekta - (Oracja, modlitwa dnia) Kapłan wzywa lud do modlitwy; wszyscy razem z kapłanem trwają przez chwilę w milczeniu, aby uświadomić sobie, że stoją w obecności Boga i by w modlitwie osobistej wypowiedzieć swoje prośby. Po czym kapłan odmawia modlitwę, którą zwykle nazywa się "kolektą". Wyraża się przez nią charakter obchodu liturgicznego i za pośrednictwem słów kapłana znosi się prośby do Boga przez Chrystusa w Duchu Świętym. Lud, łącząc się z prośbą i wyrażając na nią zgodę, przez aklamację "Amen" (tłum.: *niech tak się stanie*) sprawia, że staje się ona jego modlitwą" (OWMR 32). W każdej kolekcie możemy wyróżnić:

- inwokację skierowaną do Boga Ojca,
- uzasadnienie prośby, często ze wzmianką o obchodzonej tajemnicy lub o świętym wspomnianym w liturgii,
- samą prośbę.

2. LITURGIA SŁOWA BOŻEGO

Zasadniczą część Liturgii Słowa stanowią czytania i śpiewy. Homilia, Credo i Modlitwa Powszechna rozwijają je. W czytaniach Bóg przemawia do swojego ludu, objawia mu tajemnicę odkupienia i podaje mu duchowy pokarm. Sam Chrystus jest przez swoje Słowo obecny pośród wiernych.

"W czytaniach, które wyjaśnia homilia, Bóg przemawia do swego ludu, objawia mu tajemnicę odkupienia i zbawienia, i podaje mu pokarm duchowy, a sam Chrystus poprzez swoje słowo obecny jest pośród wiernych. Lud przyswaja sobie to Boże słowo przez śpiew i łączy się z nim ściśle przez wyznanie wiary, a posilony nim w modlitwie powszechnej znosi prośby w potrzebach całego Kościoła i o zbawienie całego świata" (OWMR 33).

Czytania biblijne (lekcje) poza Ewangelią - Liturgia Słowa ma swoje źródło w żydowskich modlitwach synagogałnych. Początkowo była różna liczba czytań (np. w Syrii - 6). Od V w. w Rzymie czytano dwie lekcje, a w niedziele i uroczystości - trzy (tak jak dziś). Zgodnie w teologią zauważa się, że Nowy Testament jest wypełnieniem Starego Testamentu. Oprócz takiego doboru czytań stosuje się tzw. *lectio semicontinua* (czytanie poszczególnych ksiąg półciągle, czyli codziennie czytanie kolejnych perykop, czasem jednak opuszczając jakieś fragmenty). W obchodach świętych są przewidziane czytania własne, dostosowane oraz wspólne. Aby szerzej otworzyć wiernym skarbiec Pisma Świętego, w niedziele są trzy komplety czytań (lata A, B, C), a w dni powszednie w ciągu roku dwa pierwsze czytania (lata I, II). Według tradycji czytanie Pisma Świętego należy do usługujących. Funkcja lektora jest zaszczytna i święta, gdyż słowa, które wypowiada są przepelnione Duchem Bożym i mocą. Dlatego lektor powinien być dobrze przygotowany, dojrzały do poprawnego czytania, wyraźnego i w pełni zrozumiałego. Gdy czyta lektor, wtedy widać, że także celebrans zalicza się do słuchających Słowa Bożego. Zaraz po czytaniu lektor mówi: "Oto słowo Boże" (*Verbum Domini*), na co zgromadzenie odpowiada: "Chwała tobie Panie" (*Deo gratias*). Wierni wyrażają wiarę, iż jest to prawdziwe Słowo Boga.

Śpiewy międzylekcyjne (psalm, sekwencja, werset przed Ewangelią - aklamacja "Alleluja") - **Psalm responsoryjny (graduał)** jest integralną częścią Liturgii Słowa. Nie można go zatem opuścić, skrócić. Jest on zawsze związany z czytaniem., na które niejako stanowi odpowiedź (*responsum* - odpowiedź). Wykonuje się go w sposób albo tradycyjny (refren i zwrotki), albo na sposób ciągły (bez refrenu). Dla ułatwienia wiernym wykonywania psalmu, zamiast przewidzianego tekstu można użyć psalmy zawarte w lekcjonarzu na zakończenie każdego okresu liturgicznego. Głównie w okresie wielkanocnym

można też stosować **psalmy allelujatywne** (których refrenem jest "Alleluja") o specjalnej melodii. Z uwagi na naturę psalmu winien on zawsze być śpiewany. Jednak, gdy z konieczności nie śpiewa się go, wtedy należy go odrecytować. **Sekwencja** - jest uroczystym śpiewem solowym słuchanym w postawie stojącej, w którym głosi się tajemnicę danego dnia. Z wielkiego kiedyś bogactwa sekwencji obecnie obowiązują dwie: *Niech w święto radosne* na Zmartwychwstanie (można je także wykonywać w oktawie) oraz *Przybądź Duchu Święty* na Zesłanie Ducha Świętego. Są jeszcze dwie sekwencje dowolne: *Chwal Syjonie* na Boże Ciało i *Stała Matka Bolesciwa* na wspomnienie Matki Bożej Bolesnej. Werset przed Ewangelią wraz z Alleluja (tłum.: Chwała Panu) zawiera główną myśl Ewangelii. Kiedyś śpiewano tu drugi psalm, tzw. *tractus*, ale z uwagi na skomplikowaną melodię był coraz bardziej skracany. Także Alleluja należy zawsze śpiewać, w przeciwnym razie można je opuścić.

Ewangelia - ponieważ zawiera słowa samego Chrystusa, jest szczytem całej Liturgii Słowa. Należy się jej najwyższy szacunek i honory. Wyrazem tego jest błogosławieństwo diakona lub modlitwa kapłana przed czytaniem Ewangelii, aklamacje, cześć przez znak krzyża, okadzenie, towarzyszenie świec. Od VI w. Ewangelię proklamuje diakon albo, gdy go brak - kapłan. Podczas gdy czytania biblijnych słucha się na siedząco, to w czasie czytania Ewangelii tradycyjnie się stoi. Postawa ta oznacza szacunek, cześć i gotowość do czynu.

Homilia - (kazanie) Zachęca do przyjęcia usłyszanego słowa i stosowania go w praktyce. Sobór Watykański II podkreślił jej ważność w słowach: "Jako część samej liturgii zaleca się bardzo homilię, w której z biegiem roku liturgicznego wyklada się na podstawie tekstów świętych tajemnicę wiary i zasady życia chrześcijańskiego. Bez poważnego powodu nie należy jej opuszczać we Mszach odprawianych w niedziele i święta nakazane przy udziale wiernych" (KL 52). Przez nazwę homilii należy rozumieć wyjaśnienie tekstu świętego albo jakiś pogląd na czytania Pisma Świętego, albo inny tekst wyjęty z części stałych czy zmiennych Mszy św. danego dnia, mający na względzie albo tajemnicę, o której się odprawia, albo specjalną korzyść słuchających.

Credo - (Wyznanie wiary, Wierzę) - Jest wyrażeniem zgody przez wspólnotę na prawdy zawarte w Słowie Bożym, którymi chrześcijanin winien żyć. Powinno być odmawiane wspólnie. OWMR 43-44: "Wyznanie wiary powinien odmawiać kapłan wspólnie z ludem w niedziele i uroczystości; można je odmawiać także podczas obchodów mający szczególny i bardziej uroczysty charakter. Jeśli wyznanie wiary jest śpiewane, czynią to wszyscy lub na przemian". Wyznanie wiary we Mszy św. jest przypomnieniem przyjętego sakramentu chrztu i równocześnie jego odnowieniem. Obecne Credo tzw. Credo nicejsko-konstantynopolitańskie zostało zatwierdzone na Soborze w Nicei (325 r.) i potwierdzone na Soborze w Konstantynopolu (381 r.). Na słowa: "I za sprawą Ducha Świętego ... i stał się człowiekiem" wszyscy się pochylają, a w Narodzenie i Zwiastowanie Pańskie przyklękają. We Mszach dla dzieci można stosować zamiast Credo - Skład Apostolski.

Modlitwa powszechna - (modlitwa wiernych) - kończy liturgię słowa Bożego. Obecna w pierwszych wiekach Kościoła zanikła. Przywrócił ją dopiero Sobór Watykański II. Modlitwa powszechna każe wyjść z kręgu własnych prośb i włączyć się w modlitwę błagalną całego ludu Bożego. Przyczynia się ona do pogłębienia świadomości o wspólnotowym charakterze liturgii. Lud Boży wykonuje w ten sposób swoją funkcję kapłańską w stosunku do całej ludzkości. Z reguły należy zanosić prośby w następującej kolejności:

- w potrzebach Kościoła,
- za władzę państwową i o zbawienie całego świata,
- za tych, którzy znajdują się w trudnościach życiowych,
- za wspólnotę miejscową.

Do kapłana odprawiającego należy kierowanie modlitwą powszechną. Kapłan rozpoczyna ją wezwaniem do wspólnego błagania i kończy modlitwą końcową. Intencje podaje diakon, kantor lub ktoś inny. Wszyscy zaś modlą się w milczeniu lub wypowiadając odpowiednią aklamację.

3. LITURGIA EUCHARYSTYCZNA

Chrystus ustanowił w czasie Ostatniej Wieczerzy ofiarę i ucztę paschalną, przez którą staje się ciągle obecna w Kościele ofiara krzyża, gdy kapłan, przedstawiający Chrystusa Pana, spełnia to, co sam Pan uczynił i polecił spełniać uczniom na swoją pamiątkę.

Kościół tak ułożył cały obrzęd Liturgii Eucharystycznej, że jego części odpowiadają słowom i czynnościom Chrystusa z Ostatniej Wieczerzy. A mianowicie:

- Podczas przygotowania darów przynosi się na ołtarz chleb, wino i wodę, czyli te elementy, które Chrystus wziął w swoje ręce.
- W czasie Modlitwy Eucharystycznej składa się Bogu dziękczynienie za całe dzieło zbawcze, a dary ofiarne stają się Ciałem i Krwią Chrystusa.

- Przez łamanie jednego chleba ukazuje się jedność wiernych, a w Komunii wierni przyjmują Ciało i Krew Pana w taki sam sposób, jak Apostołowie z rąk samego Chrystusa.

Przygotowanie darów - Chleb, wino i woda, które są składane na ołtarzu, są "owocem ziemi i pracy rąk ludzkich". Jezus sam wybrał te postacie, aby w nich dać Siebie ludziom. Składane dary wyrażają także złożenie się na ofiarę Bogu nas - wiernych. Przygotowanie darów ofiarnych rozpoczyna się od przygotowania ołtarza, który jest miejscem sprawowania liturgii eucharystycznej. Rozkłada się na nim korporał, puryfikaterz, kielich i mszał. Następnie przynosi się dary ofiarne. Zaleca się procesie z darami, aby wierni sami przynieśli je do ołtarza. Ta procesja ma zewnętrznie wyrażać chęć oddania się całkowicie Bogu. Wyrazem jedności wiernych z tymi, którzy niosą dary w procesji spoza prezbiterium, jest postawa stojąca i wspólny śpiew. Jeśli nie śpiewa się pieśni, celebrans głośno odmawia modlitwy ofiarnicze nad darami, a wierni uczestniczą w nich wykonując aklamację: "Błogosławiony jesteś Boże, teraz i na wieki". W pierwszych wiekach w tej procesji niesiono także inne dary potrzebne do życia wspólnoty i dla ubogich. Stąd pojawiła się potrzeba umycia rąk kapłana, który osobiście odbierał te dary. Lavabo wyraża obecnie pokorę i niegodność kapłana (grzesznego człowieka) do sprawowania Ofiary Chrystusa. Stąd prośba w cichej modlitwie o oczyszczenie z grzechów. Także i dziś zaleca się procesję z darami dla ubogich, zwłaszcza w Wielki Czwartek - w dzień, kiedy Jezus przekazał obowiązek bratniej miłości. Dary mają być w sposób szczególny oddane Panu, dlatego też mogą być okadzone. W ten sposób wyraża się znakiem, że modlitwa i ofiara Kościoła wznosi się jak dym kadzielny przed oblicze Boga. Po okadzeniu darów i ołtarza można okadzić również kapłana, duchowieństwo (a nie ministrantów!!!) i lud, którzy także pragną oddać się Bogu. Ukoronowaniem przygotowania darów jest modlitwa nad darami (dawniej zwana Sekretą, gdyż była odmawiana "w sekrecie" - po cichu) i wspólne "Amen". Modlitwa ta w swojej treści nawiązuje do obchodzonego misterium, symboliki darów i ich przeznaczenia.

MODLITWA EUCHARYSTYCZNA

(kanon, anafora, *skrót*: ME) Jest szczytem Eucharystii, modlitwą przede wszystkim dziękczynną za dar odkupienia i miejscem przemiany darów w prawdziwe Ciało i Krew Pańską. Całe zgromadzenie ma się zjednoczyć z Chrystusem (uświęcenie) w głoszeniu wielkich dzieł Bożych (dziękczynienie) i w złożeniu Ofiary. Podczas ME można używać świec, wówczas ceroferariusze przez całą ME stoją ze świecami przed ołtarzem (klękają tylko na przeistoczenie); podobnie przez całą ME w prezbiterium stoi turyferariusz, który na podniesienie Postaci Świętych klęczy jak wszyscy i okadza Je.

Dialog przed prefacją - rozpoczyna Modlitwę Eucharystyczną. Kapłan wzywa lud, by wznosił serca do Pana w modlitwie i dziękczynieniu oraz łączy lud ze sobą w modlitwie, którą w imieniu całej społeczności kieruje do Boga Ojca przez Jezusa Chrystusa. W modlitwie tej chodzi o to, by całe zgromadzenie zjednoczyło się Chrystusem w głoszeniu wielkich dzieł Bożych i w akcie złożenia ofiary. Dialog przed prefacją wyraża prawdę, że cała ME nie należy wyłącznie do kapłana, lecz przede wszystkim do ludu (kapłan jest tylko przewodniczącym).

Prefacja - (*lac.* praefatio = przed czynem, ofiarą) jest dziękczynieniem za całe dzieło zbawienia (bądź za jakiś element wspomniany szczególnie w danym dniu) i wysławianiem Boga Ojca. Prefacja zawsze zaczyna się podobnym wstępem ("Zaprawdę godne to i sprawiedliwe ..."), następnie jest ukazany motyw dziękczynienia i kończy się wezwaniem do wspólnego śpiewu z Kościołem zbawionych i aniołów. Dawniej każdy formularz miał własną prefację (było ich 267). Ze względu na niebezpieczeństwo błędów i herezji Sobór Trydencki ustanowił tylko 14 prefacji. Obecnie liczba prefacji w polskim mszale sięga 100.

Sanctus - (Święty) - jest śpiewem na cześć Boga całego zgromadzenia w łączności z mocami niebios. Tekst jest wybitnie biblijny. Składa się ze słów wyjętych z widzenia proroka Izajasza (6,3), z okrzyku ludu przy wjeździe Chrystusa do Jerozolimy (Mt 21,9; J 12,13) i z wiersza psalmowego (117,26). W tej aklamacji, która stanowi część ME, bierze udział cały lud razem z kapłanem.

Postsanctus i wspomnienie tajemnicy dnia - Postsanctus jest przejściem od aklamacji "Święty" do wspomnienia tajemnicy dnia lub też do epiklezy, gdy nie wspomina się tajemnicy dnia. Postsanctus nazywa się wielbieniem Boga Stwórcy. W II ME postsanctus brzmi: "Zaprawdę, święty jesteś, Boże, źródło wszelkiej świętości". Wspomnienie tajemnicy dnia zachodzi w niedziele i w niektóre uroczystości.

Epikleza - (*gr.* epikaleo = przyzywam, wołam) jest to prośba do Boga Ojca, aby zesłał Ducha Świętego, dla przeistoczenia chleba i wina w Ciało i Krew Jezusa Chrystusa. Podczas odmawiania epiklezy kapłan wyciąga ręce nad darami, a przy słowach „Ciałem i Krwią” robi nad nimi znak krzyża. Wszyscy wierni podczas epiklezy powinni już klęczeć.

Opowiadanie o ustanowieniu i konsekracja - (przeistoczenie, podniesienie) przez niezmiennie słowa i czynności Chrystusa spełnia się ta ofiara, którą On ustanowił na Ostatniej Wieczerzy, gdzie złożył w ofierze swoje Ciało i Krew pod postaciami chleba i wina i dał je na pokarm i napój Apostołom oraz polecił im nieustannie odnawiać to misterium. Tu najpełniej uobecnia się prawda, że to sam Jezus sprawuje Eucharystię; kapłan jest tylko Jego narzędziem. Słowa przeistoczenia zostały ujednolicone dla wszystkich

Modlitw Eucharystycznych:

*BIERZCIE I JEDZCIE Z TEGO WSZYSCY: TO JEST BOWIEM CIAŁO MOJE,
KTÓRE ZA WAS BĘDZIE WYDANE.*

*BIERZCIE I PIJCIE Z NIEGO WSZYSCY: TO JEST BOWIEM KIELICH KRWI MOJEJ
NOWEGO I WIECZNEGO PRZYMIERZA, KTÓRA ZA WAS I ZA WIELU BĘDZIE WYLANA
NA ODPUSZCZENIE GRZECHÓW.
TO CZYŃCIE NA MOJĄ PAMIĄTKĘ.*

Dawniej Mszę św. celebrowano "tyłem do ludzi", toteż zaczęto wiernym ukazywać Najświętsze Postaci. To podniesienie pozostało w liturgii do dziś jako czas adoracji i czci, która może być okazywana także poprzez okadzenie i bicie w dzwony. Kapłan oddaje cześć obecnemu na ołtarzu Chrystusowi przez ukłęknięcie.

Aklamacja po przeistoczeniu - wprowadzona została przez ostatnią reformę liturgiczną. Ożywia ona udział wiernych w liturgii Mszy św. i czynnie ich angażuje. Jest wyznaniem wiary w obecność Chrystusa w Eucharystii z całą Jego tajemnicą zbawienia. Po podniesieniu kapłan przyklęka (wierni wstają razem z nim) i rozpoczyna jedną z czterech aklamacji:

k: *Oto wielka tajemnica wiary.*

w: *Głosimy śmierć Twoją, Panie Jezu, wyznajemy Twoje zmartwychwstanie i oczekujemy Twego przyjścia w chwale.*

k: *Wielka jest tajemnica naszej wiary.*

w: *Ile razy ten chleb spożywamy i pijemy z tego kielicha, głosimy śmierć Twoją, Panie, oczekując Twego przyjścia w chwale.*

k: *Uwielbiamy tajemnicę wiary.*

w: *Panie, Ty nas wybawiłeś przez krzyż i zmartwychwstanie swoje, Ty jesteś Zbawicielem świata.*

k: *Tajemnica wiary.*

w: *Chrystus umarł, Chrystus zmartwychwstał, Chrystus powróci.*

Anamneza - (gr. anamnesis = czynić obecnym) jest modlitwą przywołującą, uobecniającą wydarzenia zbawcze Jezusa, Jego męki, śmierci, zmartwychwstania i wniebowstąpienia - tajemnicę odkupienia. W modlitwie tej zawarte jest też oczekiwanie na powtórne przyjście Chrystusa. Wierni stają się ich uczestnikami poprzez czerpanie z owoców uświęcenia i zbawienia. Kościół wypełnia w ten sposób nakaz przekazany Apostołom, by celebrowali pamiątkę Pana.

Modlitwa ofiarnicza i modlitwy wstawiennicze - modlitwa ofiarnicza mówi o złożeniu przez Kościół świętej Hostii - Chrystusa, który równocześnie jako najwyższy i jedyny Kapłan Nowego Przymierza sam siebie składa w ofierze. Kościół jako Jego Ciało mistyczne dołącza się do Jego ofiary. OWMR 55: "Kościół dąży do tego, by wierni nie tylko składali w ofierze niepokalaną Hostię, ale by również uczyli się składać samych siebie w ofierze i z każdym dniem za pośrednictwem Chrystusa osiągnęli coraz pełniejszą jedność z Bogiem i między sobą, by w końcu Bóg był wszystkim we wszystkich".

Doksologia, która świadczy o łączności z całym Kościołem w niebie i na ziemi i że ofiarę składa się za wszystkich jego członków żywych i umarłych, którzy zostali wezwani do uczestnictwa w odkupieniu i zbawieniu dokonywanym przez Ciało i Krew Chrystusa (gr. doksa = chwała, cześć) jest uroczystym uwielbieniem Boga w Trójcy Świętej, który jest Sprawcą i Celem wszystkiego:

Przez Chrystusa, z Chrystusem i w Chrystusie, Tobie, Boże, Ojciec wszechmogący, w jedności Ducha Świętego, wszelka cześć i chwała, przez wszystkie wieki wieków. Amen.

Końcowe "Amen" po Doksologii jest najważniejsze w całej Mszy św. Lud przez to "Amen" potwierdza wszystko, co dokonało się w ME, a więc także uznaje całe dzieło zbawienia, "wielkim Amen". Lud zatem kończy całą anaforę, w której uczestniczył ze złością i szacunkiem w ciszy i aklamacjach.

4. OBRZĘDY KOMUNII

Jezus ustanawiając w czasie Ostatniej Wieczerzy sakrament Eucharystii powiedział do swoich uczniów: "*Bierzcie i jedzcie (...) bierzcie i pijcie*". Nakaz ten odnosi się do wszystkich uczestników liturgii mszalnej. Mają oni "zgodnie z poleceniem Pana, odpowiednio przygotowani, przyjmować Jego Ciało i Krew, jako pokarm duchowy" (OWMR 56). Komunia św. oznacza zjednoczenie i wspólnotę z Chrystusem w sensie słów, jakie podaje św. Jan Ewangelista: "Kto pożywa moje ciało i pije moją krew, trwa we mnie, a ja w nim" (J 6,56).

Modlitwa Pańska (Ojciec nasz) - rozpoczyna obrzędy przygotowawcze do Komunii świętej. Najstarsze komentarze do modlitwy Pańskiej w prośbie o chleb powszedni widzą aluzję do chleba eucharystycznego (Tertulian, św. Cyprian). Podobnie prośbę o odpuszczenie win uważano jako przygotowanie do przyjęcia Ciała Pańskiego i Jego Krwi (św. Augustyn). Te dwie prośby (w sumie jest 7)

zawarte w Modlitwie Pańskiej spowodowały, że stała się ona modlitwą komunijną. Obecne jej miejsce po Modlitwie Eucharystycznej ustalił papież Grzegorz Wielki. Wprowadzenie do Mszału Rzymskiego tak o tym mówi: "Modlitwa Pańska zawiera prośbę o chleb codzienny, który przypomina chrześcijanom także Chleb eucharystyczny oraz prośbę o oczyszczenie z grzechów, by święte dary zostały udzielone rzeczywiście świętym" (nr 56).

Wezwanie do Modlitwy Pańskiej spotykane we wszystkich obrządkach, podkreśla jej godność. Wezwanie to powołuje się na polecenie Chrystusa: *"Wezwani zbawiennym nakazem i oświeceni pouczeniem Bożym, ośmielamy się mówić"*. To tradycyjne wezwanie w nowym Mszałe zastąpione zostało różnymi formułami do wyboru. Część z nich związana jest z okresami roku liturgicznego, np.:

- *Pouczeni przez Zbawiciela i posłuszni Jego słowom, ośmielamy się mówić.*
- *Módlmy się do Ojca niebieskiego, jak nas nauczył Jezus Chrystus.*
- *Otrzymaliśmy Ducha Świętego, który nas uczynił dziećmi Bożymi, dlatego ośmielamy się mówić.*
- *Syn Boży stał się człowiekiem, abyśmy mogli stać się dziećmi Bożymi, dlatego pełni wdzięczności ośmielamy się mówić.*

Embolizm - (od grec. embolismos = przydatek, dokładka) jest rozwinięciem ostatniej prośby Modlitwy Pańskiej. Znany był w różnych obrządkach. Tylko w obrządku bizantyjskim Modlitwa Pańska kończyła się doksologią, bez embolizmu. Według Ordo Romanus I, na końcu "Ojcze nasz" opuszczano "Amen" i dodawano embolizm odmawiany głośno. Do tego sposobu odmawiania wróciła ostatnia reforma liturgiczna. Istniały różne wersje embolizmu. Dzisiejsze jego brzmienie jest następujące:

Wybaw nas, Panie, od zła wszelkiego i obdarz nasze czasy pokojem. Wspomóż nas w swoim miłosierdziu, abyśmy zawsze wolni od grzechu i bezpieczni od wszelkiego zamętu, pełni nadziei oczekiwali przyjścia naszego Zbawiciela, Jezusa Chrystusa.

Lud kończy embolizm następującą doksologią:

Bo Twoje jest królestwo i potęga, i chwała na wieki.

Wezwanie, Modlitwę Pańską, embolizm oraz doksologię odmawia się głośno, albo się śpiewa.

Obrzęd pokoju - również przygotowuje wiernych do przyjęcia Komunii św. W Kazaniu na Górze Chrystus mówi: *Jeśli więc przyniesiesz dar swój przed ołtarz i tam wspomnisz, że brat twój ma coś przeciw tobie, zostaw tam dar swój przed ołtarzem, a najpierw idź i pojednaj się z bratem swoim. Potem przyjdź i dar swój ofiaruj* (Mt 5,23-24). Dlatego w liturgiach wschodnich obrzęd pokoju jest przed przygotowaniem darów. Podobnie było w liturgii rzymskiej, gdzie obrzęd pokoju kończył liturgię słowa Bożego. "W obrzędzie pokoju wierni błagają o pokój i jedność dla całego Kościoła i dla całej rodziny ludzkiej oraz wyrażają wzajemną miłość, zanim będą uczestniczyć w jednym chlebie" (OWMR 56). Modlitwa o pokój brzmi:

Panie Jezu Chryste, Ty powiedziałeś swoim Apostołom: Pokój wam zostawiam, pokój mój wam daję. Prosimy Cię, nie zważaj na grzechy nasze, lecz na wiarę swojego Kościoła i zgodnie z Twoją wolą napełnij go pokojem i doprowadź do pełni jedności.

W modlitwie tej przewidziane są zmiany w niektórych okresach roku liturgicznego, a mianowicie w okresie Narodzenia Pańskiego, Wielkiego Postu, Wielkanocnym i w uroczystość Zesłania Ducha Świętego.

Zewnętrzny wyraz zgody z bliźnim jest **znak pokoju**. Kiedyś znakiem tym był pocałunek pokoju, zgodnie z ówczesnymi zwyczajami (św. Cyryl Jerozolimski o pocałunku pokoju mówił: "Nie myśl, że chodzi tu o taki pocałunek jaki widzimy u przyjaciół na rynku. Ten pocałunek jednoczy serca i prowadzi do przebaczenia uraz, jest oznaką pojednania i zapominania o krzywdach"). Później wprowadzono pacyfikał, którym był relikwiarz lub krzyż. Znak pokoju został ograniczony tylko do liturgii święceń i uroczystych celebracji. Sobór Watykański II na nowo przywrócił go do liturgii i ustalił jego miejsce przed śpiewem *Agnus Dei*. Obecnie Stolica Apostolska wybór znaku pokoju pozostawiła konferencjom biskupów. Episkopat Polski wprowadził ukłon w kierunku najbliższych uczestników liturgii. Nie wypowiada się przy tym żadnych słów. W mniejszych grupach dopuszczalne jest podanie ręki.

Łamanie chleba - jest wykonaniem czynów Chrystusa z Ostatniej Wieczerzy. Tam Chrystus łamał chleb i rozdawał uczniom. Łamanie takie praktykowane było aż do wprowadzenia komunikantów. Łamanie chleba, obok znaczenia praktycznego, dla rozdzielania Komunii św., ma również znaczenie symboliczne. Oznacza mianowicie tę prawdę, że wielu pożywając z jednego chleba eucharystycznego, którym jest Chrystus, staje się z Nim jednym ciałem. Symbolika ta wywodzi się z listu św. Pawła do Koryntian: "Ponieważ jeden jest chleb, przeto my, liczni, tworzymy jedno ciało, wszyscy bowiem bierzemy z tego samego chleba" (1 Kor 10,16-17).

Idąc za Konstytucją o liturgii (art. 55) OWMR wyraża życzenie "by wierni przyjmowali Ciało Pańskie z Hostii konsekrowanych podczas tej Mszy św., w której uczestniczą, a w okolicznościach przewidzianych przez prawo mieli udział także w Komunii z kielicha; w ten sposób za pośrednictwem znaków Komunia ukaże się wyraźniej jako udział w aktualnie składanej ofierze" (nr 56).

Obrzęd zmieszania postaci eucharystycznych jest pozostałością historyczną. Celebrans po łamaniu Hostii, małej części wpuszcza do kielicha ze słowami:

Ciało i Krew naszego Pana Jezusa Chrystusa, które łączymy i będziemy przyjmować, niech nam pomogą osiągnąć życie wieczne.

W historii zmieszanie postaci eucharystycznych miało różną formę. W czasie odprawiania Mszy św. papież po łamaniu chleba, jedną część zostawiał do następnej Mszy św., podczas której wpuszczał ją do kielicha. Był to ryt zwany "Sancta", który symbolizował ciągłość Ofiary eucharystycznej. Ponadto po łamaniu chleba papież wysyłał diakonów do kościołów tytularnych w Rzymie, dając każdemu część chleba eucharystycznego. W kościołach tych celebransi w czasie Mszy św. odprawianych przez siebie wpuszczali do kielicha część Chleba konsekrowanego przez papieża. Obrzęd ten nazywał się "ritus fermenti" i symbolizował jedność Ofiary Chrystusa, uobecnianej w różnych miejscach.

Baranku Boży - (*Agnus Dei*) śpiewa się w czasie obrzędu łamania chleba. Śpiew ten mogą wykonywać wszyscy albo na przemian ze scholą lub kantorem. Śpiew ten powtarza się tak długo, jak długo trwa łamanie chleba eucharystycznego. Ostatnie wezwanie kończy się słowami: "obdarz nas pokojem".

Prywatne przygotowanie kapłana do Komunii św. w ramach liturgii mszalnej jest pozostałością apologii średniowiecznych. Kapłan po cichu odmawia następującą apologię, pochodzącą z IX wieku:

"Panie Jezu Chryste, Synu Boga żywego, Ty z woli Ojca, za współdziałaniem Ducha Świętego, przez swoją śmierć dałeś życie światu, wybaw mnie przez Najświętsze Ciało i Krew Twoją od wszystkich nieprawości moich i od wszelkiego zła; spraw także, abym zawsze zachowywał Twoje przykazania i nie dozwól mi nigdy odłączyć się od Ciebie."

Równocześnie lud w ciszy przygotowuje się do przyjęcia Komunii świętej.

Komunia święta - Kapłan bierze Hostię, ukazuje ją wiernym i zaprasza ich na ucztę Chrystusa, słowami biblijnymi:

Oto Baranek Boży, który gładzi grzechy świata (J 1,29). Błogosławieni, którzy zostali wezwani na Jego ucztę (Ap 19,9).

Razem z ludem dodaje słowa ewangeliczne:

Panie, nie jestem godzien, abyś przyszedł do mnie, ale powiedz tylko słowo, a będzie uzdrowiona dusza moja (Mt 8,8).

Na podstawie uchwały Konferencji Episkopatu Polski tych słów nie wolno zmieniać.

Kapłan po przyjęciu Eucharystii i krótkiej modlitwie, podaje Komunię św. poszczególnym wiernym ze słowami "Ciało Chrystusa" ("Corpus Christi"), na co każdy odpowiada "Amen", wyznając wiarę w obecność Chrystusa w Eucharystii. W Polsce decyzją Episkopatu Komunię św. podaje się na język. Wierni przyjmują Komunię św. zasadniczo w pozycji klęczącej. **Pod dwiema postaciami Komunię św.** obowiązywała do późnego średniowiecza. Lepiej odpowiada ona wzorowi Ostatniej Wieczerzy i nakazowi Chrystusa. Twierdzenia teologów średniowiecznych i wiara w obecność Chrystusa pod każdą postacią eucharystyczną spowodowały, że przyjmowała się praktyka Komunii św. pod jedną postacią. Przyczyniły się do tego również względy higieniczne. Później pod wpływem błędów teologicznych, dotyczących Komunii św. pod dwiema postaciami (m.in. protestantów), Stolica Apostolska zabroniła na jakiś czas tego sposobu rozdzielania Komunii św. Sobór Watykański II rozpoczął pierwsze ostrożne kroki zmierzające do przywrócenia Komunii św. pod obiema postaciami. OWMR wylicza już 14 różnych grup wiernych, którym na podstawie pozwolenia ordynariusza i po odpowiednim ich przygotowaniu przez katechezę, można udzielić Komunii św. pod obiema postaciami (nr 242), m.in. usługującym, kiedy spełniają swoje funkcje w czasie Mszy św. OWMR (nr 234) podaje 4 sposoby udzielania Komunii pod postacią wina:

- Picie wprost z kielicha,
- Zanurzenie Hostii w Krwi Pańskiej
- Picie za pomocą rurki (srebrnej)
- Posługując się łyżeczką (srebrną).

Jeżeli udziela się Komunii św. pod dwiema postaciami, przyjmujący Ją stoją.

Śpiew na Komunię wykonuje się przy jej udzielaniu. Jedność głosów wyraża duchowe zjednoczenie przyjmujących Komunię św. i ukazuje radość serc i braterski charakter procesji komunijnej. Jeśli nie śpiewa się na Komunię żadnych pieśni, wtedy trzeba odrecytować z Mszału przed lub podczas Komunii św. (czyni to lektor lub kapłan) antyfonę na Komunię:

Dziękczynienie po Komunii św. jest wskazane i może odbywać się przez pewien czas. Może odbywać się w ciszy. Można także odśpiewać psalm lub hymn albo inny śpiew wielbiący lub dziękczynny. Celebrans w tym czasie może zając swoje miejsce na krześle przy miejscu przewodniczenia.

Modlitwa po Komunii (Postcommunio) - ma charakter dziękczynny. Zawiera także prośbę o trwałe skutki przyjętego Sakramentu.

5. OBRZĘDY ZAKOŃCZENIA

Ogłoszenia parafialne - mają swoje miejsce po modlitwie zamykającej obrzędy komunijne. **Błogosławieństwo** kapłańskie może mieć zwykłą formę lub wzbogaconą modlitwą nad ludem względnie inną formułą modlitewną. Kapłan zwrócony do wiernych rozkłada ręce i mówi: "*Pan z wami*", na co lud odpowiada: "*I z duchem twoim*", po czym udziela błogosławieństwa: „*Niech was błogosławi Bóg wszechmogący, Ojciec i Syn, i Duch Święty*". Uroczyste błogosławieństwo rozpoczyna się od wezwania diakona lub kapłana: "Pochylcie głowy na błogosławieństwo". Następnie kapłan wyciąga ręce nad ludem i odmawia formuły błogosławieństwa, na które wszyscy odpowiadają "Amen". Istnieją formuły uroczystego błogosławieństwa na wszystkie okresy roku liturgicznego, a także na Msze obrzędowe i o Świętych Pańskich. Inną formą uroczystego błogosławieństwa jest modlitwa nad ludem. Są one również opracowane na cały rok liturgiczny, łącznie z kultem Świętych.

Rozesłanie (odesłanie) jest wezwaniem do trwania w pokoju Chrystusa w swych codziennych zajęciach i do wychwalania i błogosławienia Pana. Łacińskie brzmienie: "Ite missa est" wyraża także misję wiernych do przemiany życia swego i bliźnich poprzez świadectwo. Gdy obecny jest diakon formuła rozesłania należy do niego. Z kolei kapłan całuje ołtarz na znak szacunku. Potem wraz z ministrantami oddaje cześć ołtarzowi przez ukłon lub przez ukłęknięcie, jeżeli w prezbiterium znajduje się tabernakulum z Najświętszym Sakramentem. Następnie odchodzą do zakrystii.

!!Gdy po Mszy św. następuje jakaś inna czynność liturgiczna (np. wystawienie Najświętszego Sakramentu), wówczas obrzędy zakończenia opuszcza się.

STRUKTURA MODLITWY POWSZECHNEJ

Modlitwa powszechna zawiera następujące części:

- a) Wstęp, czyli ogólne wezwanie do modlitwy,
- b) Wezwania zapowiadające intencje modlitwy,
- c) Odpowiedzi wiernych,
- d) Modlitwę końcową.

A. WSTĘP

Wstęp wygłasza zawsze celebrans jako przewodniczący liturgicznego zgromadzenia. Wstęp ten ma doniosłe znaczenie liturgiczne i duszpasterskie. Wstęp zwykle krótki, zawsze ma być skierowany do zgromadzonych, a nie do Pana Boga. Może on uwzględniać okres liturgiczny, treść uroczystości albo życie świętego, którego święto przypada, i powinien związać z nimi następującą modlitwą. Można go opuścić ze słusznego powodu, zwłaszcza gdy modlitwa powszechna następuje bezpośrednio po homilii (OC nr 7). Ponieważ obecnie modlitwę powszechną oddziela od homilii inna formuła liturgiczna: „Wierzę”, lepiej jest zacząć modlitwę powszechną odczytaniem Wstępu. Wygłasza go celebrans bezpośrednio po homilii, albo po wyznaniu wiary, nie mówi przed nim „Módlmy się”. (Variationes in Ordinem Missae inducendae, 18 maja 1967).

B. WEZWANIA

Celebrans może sam podawać intencje modlitwy, ale w modlitwie powszechniej o formie litanijnej funkcja ta należy do diakona (Instrukcja nr 56). W Mszach odprawianych bez diakona zadanie to można powierzyć odpowiednio przygotowanemu ministrantowi, komentatorowi, członkowi chóru albo jednemu z koncelebransów. Jeżeli nie ma nikogo odpowiedniego, wezwania może wykonywać sam celebrans. Ponieważ wezwania powinny być śpiewane, wykonujący je powinien umieć dobrze śpiewać. Jeżeli celebrans nie wygłasza wezwań, odpowiada na nie razem z ludem i nie odprawia dalej Mszy Św., aż się skończy modlitwa powszechna (OC nr 8).

Każda modlitwa powszechna powinna zawierać cztery serie prośb (OC nr 9):

I. W potrzebach całego Kościoła, np. za papieża, biskupów i duszpasterzy, za misje, o zjednoczenie chrześcijan, o powołania itp.

II. W potrzebach narodu i całego świata, np. o pokój, za kierujących państwem, o dobre zbiory itp.

III. Za tych, którzy cierpią moralnie lub fizycznie, np. za prześladowanych, chorych, konających itp.

IV. Za zgromadzonych i w potrzebach miejscowej społeczności, np. ochrzczonych, przystępujących do bierzmowania, za misje parafialne itp.

Z każdej serii należy podać przynajmniej jedną intencję.

Jeżeli Msza ma charakter wotywny, np. przy bierzmowaniu, zawarciu małżeństwa, pogrzebie, należy szerzej uwzględnić intencje okolicznościowe, lecz nigdy nie należy całkowicie opuszczać intencji ogólnych (OC nr 10). Intencje okolicznościowe można wysunąć na czoło, a potem wymienić powszechne.

ILOŚĆ WEZWAŃ

Zasadniczo należy podać przynajmniej jedną intencję z każdej serii (OC nr 9), a zatem przynajmniej cztery. W czasie Mszy niedzielnej i świątecznej wolno podać najwyżej sześć wezwań. W wyjątkowych okolicznościach ilość wezwań może być większa, zwłaszcza w czasie godzin biblijnych itp. Należy jednak pamiętać, że zbyt wielka ilość wezwań nuży wiernych i utrudnia im świadomy udział w modlitwie powszechnej (OC nr 20).

ODPOWIEDZI WIERNYCH

Po każdym wezwaniu zgromadzenie wiernych wznosi do Boga modlitwę. Udział wiernych może się zaznaczyć w rozmaity sposób (OC 12):

- a) Zgromadzenie odpowiada krótką akklamacją, taką samą w ramach jednej modlitwy powszechnej, np. „Wysłuchaj nas, Panie”. Jest to najłatwiejsza forma uczestnictwa, od dawna przyjęta pod nazwą litanii, praktykowana na Wschodzie i na Zachodzie. W czasie Mszy niedzielnych i świątecznych należy zawsze stosować tę formę.
- b) Zgromadzenie może również po każdym wezwaniu modlić się w milczeniu, podobnie jak się o dzieje po wezwaniach w Wielki Piątek. Ta cicha modlitwa wiernych, pozornie mniej aktywna, może zapewnić modlitwie wielką głębię. Zgromadzenie wiernych musi jednak być należycie przygotowane do tego sposobu modlitwy.
- c) Wierni mogliby też odmawiać dłuższą formułę błagalną, aby jednak ta forma modlitwy nie była nużąca, trzeba zmieniać teksty odpowiedzi, a wierni musieliby je mieć w rękach. Dlatego ta forma nie nadaje się do masowego użytku.
- d) Można też łączyć drugą formę udziału wiernych z pierwszą. Po każdym wezwaniu następuje chwila milczenia, a po niej diakon lub ministrant przez krótkie wezwanie wywołuje odpowiedź wiernych. Takiej formy można używać w pewnych uroczystych okolicznościach.

Ponieważ Konstytucja o Liturgii świętej wyraźnie domaga się udziału wiernych w modlitwie powszechnej, a ten udział jest główną częścią modlitwy, którą nazywa się także „modlitwą wiernych”, żadną miarą nie wypada, aby w Mszach odprawianych z udziałem ludu zamiast wiernych odpowiadali ministranci lub chór (OC 13).

ROK LITURGICZNY

❖ ADWENT

Świętowanie tajemnic Bożego Narodzenia poprzedza okres przygotowawczy, zwany Adwentem. Obok nastroju radosnego oczekiwania na obchody przyjścia Zbawiciela, liturgia adwentowa przepojona była myślą o paruzji Chrystusa i sądzie ostatecznym. Okres adwentu ma podwójny charakter. Jest okresem przygotowania do Uroczystości Narodzenia Pańskiego, przez który wspominamy pierwsze przyjście Syna Bożego do ludzi. Równocześnie jest okresem, w którym przez wspomnienie pierwszego przyjścia Chrystusa kieruje się dusze ku oczekiwaniu Jego powtórnego przyjścia na końcu czasów.

Okres adwentu zaczyna się od I Nieszporów niedzieli, która przypada 30 listopada lub jest najbliższa tego dnia i kończy się I Nieszporami Narodzenia Pańskiego. Dwie idee adwentowe podzieliły go na dwie części. Dzień 17 grudnia stanowi granicę tego podziału. Pierwsza część akcentuje oczekiwanie na drugie przyjście Chrystusa w dniu ostatecznym. Druga natomiast jest przeznaczona na bezpośrednie przygotowanie do Uroczystości Narodzenia Pańskiego.

NARODZENIE PAŃSKIE I OKRES NARODZENIA PAŃSKIEGO

Uroczystość Narodzenia Pańskiego rozpoczyna się I Nieszporami. Zgodnie ze starą tradycją w dniu Narodzenia Pańskiego każdy kapłan może trzy razy odprawić Mszę Św.; w nocy, o świcie i w dzień. Obchody Bożego Narodzenia trwają przez całą oktawę. Pierwszy dzień oktawy obejmuje obchody liturgiczne misterium Narodzenia Pańskiego. Drugi dzień (26.12) oktawy poświęcony jest św. Szczepanowi, diakonowi i pierwszemu męczennikowi. Trzeci dzień oktawy (27.12), poświęcony jest kultowi św. Jana Apostoła i Ewangelisty. W tym dniu święci się wino i podaje wiernym do picia. Czwarty dzień oktawy (28.12), to święto Młodzianków. Młodziankowie to dzieci z Betlejem, które niewinnie oddały życie za Chrystusa. Następne dni to 29.30,31 grudnia, zgodnie z prawami oktawy, są dalszym ciągiem obchodów Bożego Narodzenia. W niedzielę w oktawie przypada święto Najświętszej Rodziny. Gdy w oktawie nie ma niedzieli, wtedy święto to obchodzi się 30 grudnia. Ostatni dzień oktawy przypada na 1 stycznia, Jest to uroczystość Bożej Rodzicielki Maryi. UWAGA oktawa Narodzenia Pańskiego ma rangę święta, a więc nie znosi piątkowej wstrzemięźliwości od pokarmów mięsnych (choć zwykle Biskupi udzielają w tym dniu dyspensy).

OBJAWIENIE PAŃSKIE - 6 stycznia, w liturgii jest zwyczaj poświęcania wody, kredy i kadzidła.

ŚWIĘTO CHRZTU PAŃSKIEGO jest obchodzone w niedzielę przypadającą po 6 stycznia.

❖ WIELKI POST

Okres Wielkiego Postu rozpoczyna Środa Popielcowa, a kończy Wielki Czwartek. Jednak Msza Wieczery Pańskiej należy już do Triduum Sacrum. Przez cały ten czas nie śpiewa się radosnego Alleluja. Szósta niedziela Wielkiego Postu rozpoczyna Wielki Tydzień i ma swoją nazwę: Niedziela Palmowa Męki Pańskiej. Okres Wielkiego Postu liturgia rozpoczyna obrzędem posypania głów popiołem.

❖ TRIDUUM PASCHALNE

Jest najważniejszym obchodem liturgicznym. Słusznie podkreśla się, że Męka, Śmierć i Zmartwychwstanie Pańskie, to wewnętrzna siła wiary chrześcijańskiej, źródło zbawienia fundament wszystkich obchodów liturgicznych. Według nowego kalendarza, Triduum Paschalne **rozpoczyna się Mszą Świętą Wieczery Pańskiej, w Wigilii Paschalnej osiąga swój szczyt, a kończy się drugimi Nieszporami Niedzieli Zmartwychwstania Pańskiego.**

WIELKI CZWARTEK

Msza Wieczery Pańskiej należy do Triduum Paschalnego. Jej teksty przenoszą nas do Wieczernika, gdzie Chrystus Pan podczas Ostatniej Wieczery ustanowił Eucharystyczną Ofiarę Ciała i Krwi Swojej oraz Sakrament Kapłaństwa. Tam również przykładem swoim zobowiązał On uczniów do świadczenia miłości bliźniego, obmywając im nogi. Obrzęd ten zwany *Mandatum* istniał w Rzymie od XII wieku. Podczas śpiewu *Chwała na wysokości Bogu* grają organy i dzwonią wszystkie dzwony. Potem milkną aż do Wigilii Paschalnej. Ponadto w Wielki Czwartek śpiewa się prefację o Najświętszym Sakramencie, w modlitwie eucharystycznej uwzględnia się wstawki tekstowe o obchodzonym misterium. Po Komunii św., stojąc przed ołtarzem, kapłan nakłada kadzidło do kadzielnicy klęka i okadza Najświętszy Sakrament. Następnie otrzymuje welon, bierze puszkę, okrywa ją welonem i rusza procesja do tzw. kaplicy adoracji. Następnie obnaża się ołtarz z obrusów lichtarzy oraz krzyża.

WIELKI PIĄTEK - W tym dniu Kościół powstrzymuje się od sprawowania Eucharystii.

Liturgia Męki Pańskiej ma następującą budowę: liturgia Słowa Bożego, kończąca się modlitwą powszechną-uroczysta adoracja Krzyża wspólna Komunia św.-procesja do Grobu Pańskiego. Kapłan, diakon ubrani w szaty koloru czerwonego, wraz z ministrantami udają się do ołtarza i po oddaniu mu czci padają na twarz lub klękają. W tym czasie wszyscy zgromadzeni modlą się w ciszy. Po powstaniu z pozycji adoracyjnej celebrans odmawia modlitwę, opuszczając *Módlmy się*. Po tym następuje liturgia Słowa Bożego, w której centralne miejsce zajmuje opis Męki Pańskiej wykonany z podziałem na role. Liturgię Słowa Bożego kończy starorzyska, uroczysta Modlitwa Powszechna. Po Modlitwie Powszechnej następuje odsłonięcie krzyża przy ołtarzu przez celebransa. Rozpoczyna się adoracja. Na Komunię św. ołtarz nakrywa się obrusem i umieszcza na nim korporał i mszał. Diakon lub kapłan przynosi Najświętszy Sakrament z miejsca przechowywania na ołtarz, w towarzystwie dwóch ceroferariuszy. Wspólna Komunia św. stanowi punkt

kulminacyjny całego nabożeństwa wielkopiątkowego. Po liturgii procesjonalnie zanoszą się Najświętszy Sakrament do Grobu Pańskiego i wystawia do adoracji.

WIELKA SOBOTA - Jest dniem ciszy żałobnej. Kościół trwa przy Grobie Pańskim, rozważając Jego mękę i śmierć. Odbywa się błogosławieństwo pokarmów wielkanocnych. Przed rozpoczęciem Wigilii Paschalnej należy zakończyć adorację przy Bożym Grobie.

WIGILIA PASCHALNA - Całe nabożeństwo Wigilii Paschalnej z istoty swej jest czuwaniem nocnym. Wigilia Paschalna nawiązuje do nocy Paschalnej, w czasie której Izraelici zostali wybawieni z niewoli egipskiej. Szczególnie zaś nawiązuje do nocy Zmartwychwstania Chrystusa. Porządek Wigilii Paschalnej jest następujący: -liturgia światła, -liturgia Słowa Bożego, -liturgia chrzcielna, liturgia eucharystyczna, -procesja rezurekcyjna. Na Liturgię Światła składają się następujące obrzędy: - poświęcenie ognia, - przygotowanie paschału, -procesja do kościoła, -orędzie wielkanocne (*Exultet*) Rozpalony i poświęcony ogień symbolizuje światłość której udziela nam Bóg przez Syna. Światło ma budzić tęsknotę za światłem wiekiustym w niebie. Paschał jest symbolem Zmartwychwstałego Pana. Wryty na nim krzyż oznacza Jego zbawczą śmierć na krzyżu. Pięć otworów z tkwiącymi w nich czerwonymi ziarnami, to symbole Jego ran, które zachował w swym Zmartwychwstałym ciele. Wryty rok bieżący i litery greckie alfa i omega oznaczają, że do Chrystusa należą czasy i wieczność. On jest początkiem i celem wszystkiego. Orędzie wielkanocne sięga starożytności chrześcijańskiej i jest odbiciem ówczesnego obrzędu światła. Orędzie to wielbi Chrystusa przynoszącego zbawienie. Liturgia Słowa Bożego składa się z: - siedmiu czytań ze Starego Testamentu, -dwóch czytań z Nowego Testamentu (Epistoła i Ewangelia), - homilii. Trzeba pamiętać że czytania biblijne wraz z psalmami i kantykami są podstawą całego nabożeństwa Wigilii Paschalnej. Nigdy nie wolno opuszczać czytania o wyjściu Izraelitów z Egiptu i jego przejściu przez Morze Czerwone (Wj14).Czytanie to bowiem zawiera typologię paschy chrześcijańskiej, obchodzonej uroczystie w Wigilii Paschalnej. Wszystkie czytania biblijne stanowią Liturgię Słowa Bożego Mszy Wigilii Paschalnej. Liturgia Chrzcielna składa się z:

- litania do Wszystkich Świętych
- poświęcenie wody chrzcielnej,
- chrzest - gdy są kandydaci, zwłaszcza dorośli,
- odnowienie przyrzeczeń chrzcielnych.

Kapłan po liturgii Słowa Bożego, podchodzi wraz z asystą do chrzcielnicy, gdy znajduje się ona w zasięgu wzroku zebranych wiernych. Następnie wypowiada słowa wprowadzenia, po czym kantorzy rozpoczynają litanię do Wszystkich Świętych. Litania ta unaocznia prawdę, że przez chrzest człowiek zostaje włączony we wspólnotę z Wszystkimi Świętymi. Modlitwa na poświęcenie wody chrzcielnej ma formę prefacji. Pod koniec tej modlitwy, celebrans zanurza paschał w święconej wodzie i prosi Boga, aby przez Swojego Syna

zesłał na tę wodę moc Ducha Świętego. Podczas wyjmowania paschału z wody recytuje się lub śpiewa aklamację: "Chwała Ojcu... ". Po poświęceniu wody następuje chrzest. Po poświęceniu wody odnawia się przyrzeczenia chrzcielne, podczas których wierni trzymają zapalone świece. Po tym kapłan kropi obecnych wodą święconą, a następnie odmawia modlitwę powszechną. Liturgia eucharystyczna ma swój zwykły przebieg jak w każdej Mszy Świętej.

Procesja rezurekcyjna powinna odbywać po obrzędach Wigilii Paschalnej lub też w Niedzielę Zmartwychwstania rano przed pierwszą Mszą św. Procesja ma przypominać nam zapowiedź i gwarancję naszego zmartwychwstania oraz udziału w triumfie Zmartwychwstania Pana.

OKRES WIELKANOCNY

Jest to okres od Wielkanocy do Niedzieli Zesłania Ducha Świętego. Niedziele tego okresu są uroczystościami Paschy. Zgodnie z przekazem Dziejów Apostolskich, uroczystość Wniebowstąpienia Pańskiego przypada 40 dnia po niedzieli Zmartwychwstania. Uroczystość Zesłania Ducha Świętego jest uroczystym obchodem wydarzenia zbawczego, które wg Dz 2,1 zbiegło się z żydowskim obchodem Zielonych Świąt. Dla chrześcijan Zielone Świąta stały się uroczystością ludu Nowego Przymierza, dla którego Zesłanie Ducha Św. jest ostatnią Niedzielą Wielkanocy i zakończeniem okresu wielkanocnego.

OKRES ZWYKŁY

Oprócz wyżej opisanych okresów, pozostałe 33 lub 34 tygodnie tworzą okres zwykły w ciągu roku. Składa się on z 2 części:

- pierwsza zaczyna się od chrztu Pańskiego i trwa do Środy popielcowej
- druga zaczyna się od Niedzieli Zesłania Ducha św. i trwa do I Niedzieli Adwentu

ZASADY DOBORU MODLITW EUCHARYSTYCZNYCH

OFICJUM	ZALECA SIĘ (WSKAZANE)	MOŻNA RÓWNIEŻ ODMAWIAĆ (DOPUSZCZALNE)	OSTATECZNIE (W SPECJ. OKOL.)
Uroczystości i święta mające własne <i>Zjednoczeni</i> lub <i>Boże przyjmij</i> , a także w święta Apostołów i Świętych wymienianych w <i>Kanonie Rzymskim</i> .	1ME, lub z racji duszp.: 3ME	-----	2ME
Niedziele i święta	1ME lub z racji duszp.: 3ME	w wielkim poście oraz w <i>Podwyższenie Krzyża Świętego</i> : 1METP, 2METP w niedziele zwykłe: 4ME	2ME
Dni powszednie	2ME	1ME, 3ME w wlk. poście: 1METP, 2METP w okresie zwykłym: 4ME	-----
Msze obrzędowe i za zmarłych	-----	1ME, 2ME, 3ME	-----

1ME, 2ME, 3ME – pierwsza, druga i trzecia modlitwa eucharystyczna (+ prefacja własna lub okresowa oficjum).
4ME – czwarta modlitwa eucharystyczna (+ prefacja własna modlitwy eucharystycznej).
1METP, 2METP – pierwsza / druga modlitwa o tajemnicy pojednania (+ prefacja własna modlitwy eucharystycznej lub inna mówiąca o pokucie i pojednaniu – np. wielkopostna, o krzyżu św. itp.).
Piątą modlitwę eucharystyczną odmawia się TYLKO z formularzami mszy w różnych potrzebach – wg. rubryk.
Modlitwy w mszach z udziałem dzieci usunięto trwale z wydania typicznego mszału – nie należy ich stosować.

Tabela – v.2.1 - 2014-05-24 © Łukasz Wołowski, liturgia.p/blog/wolond

